

та оцінка конфліктів (із огляду на необхідність використання результатів оцінки для подальшого формування механізму, в тому числі й фінансового, управління еколого-економічними конфліктами нами було обрано адміністративно-територіально одиницю, а саме Сумський район Сумської області);

– формулювання функції вирашів суб'єкту конфлікту (в нашому випадку дана функція – показник природно-ресурсного потенціалу (ПРП) Сумського району, в якому враховані вартості таких природних ресурсів як сільськогосподарські землі, лісові землі, водні ресурси, а також мінеральні та паливні ресурси в межах досліджуваної території). Величина ПРП, що залежить від стану природи та стратегії (нами розглядається 6 стратегій: від економічно максималістської S_1 – до стратегії екологічного, економічно від'ємного росту S_6) соціально-економічного та екологічно збалансованого розвитку території; розрахована на основі даних, наведених у роботі під ред. О. Ф. Балацького²⁰; враховуючи соціальні та природні чинники впливу на процеси використання ПРП, його прогностичні величини послужили вихідними даними для заповнення вихідної матриці²¹. Далі для врахування критеріїв безпеки / небезпеки необхідно записати вихідні дані у формі допоміжної (трансформованої) матриці;

– власне оцінка конфліктів за формулами (1.1) – (1.2).

Висновки. У результаті проведеного дослідження можна зробити висновок про доведену доцільність установа двостороннього зв'язку між взаємопов'язаними чинниками безпеки та ризику й конфліктами в системі еколого-економічної діяльності на територіальному рівні в аспектах їх прогностичної оцінки, що у перспективі слід урахувати при розробці стратегічних управлінських рішень щодо управління природно-ресурсним потенціалом на територіальному рівні.

1.3 Інвестиційна безпека промислового розвитку України та її регіонів

Актуальність дослідження інституційного забезпечення інвестиційних процесів у промисловості зумовлена світовою тен-

²⁰ Экономический потенциал административных и производственных систем: [монография / под общей ред. О.Ф. Балацкого]. – Сумы: ИТД “Университетская книга”, 2006. – 973 с., с. 423–435.

²¹ Петрушенко М.М. Економічні “ігри проти природи”: модель прийняття рішень у сфері управління екологічними конфліктами / М.М. Петрушенко // Бізнес Інформ. – 2012. – №4. – С. 130–132.

денцією реіндустріалізації²², необхідністю підвищення експортного потенціалу та мотивації інвестицій в Україні. За умов, коли дефіцит поточного рахунку платіжного балансу зростає²³, тільки інвестиції здатні забезпечити конкурентоспроможність промисловості. Інвестиційна політика у промисловості України має базуватися на здобутках теорії модернізації, циклів, інновацій, інституціоналізму, просторової економіки та враховувати особливості країни.

Теорія модернізації виникла у 70-ті роки ХХ ст.²⁴, пізніше в її рамках з'явилася концепція постіндустріального суспільства, яку дехто буквально розумів як тотальну експансію сервісної економіки. Фактично ж перехід до постіндустріальної економіки лише змінює підходи до промислової політики - принципи її трансформуються, оскільки капітал переміщується у країни зі сприятливим податковим режимом²⁵ і країни, які мають заділ у нових галузях.

Теорія циклів засвідчує, що активність інвестування промисловості залежить від стадії економічного циклу. Сучасні кризи відбуваються в умовах деформації економічних циклів внаслідок взаємовпливу циклів різної тривалості і трансферу криз зовні²⁶. *Особливу роль у активізації інвестиційних процесів відіграють інноваційні чинники*²⁷.

22 Ваннах М. Промышленное производство возвращается в Соединённые Штаты [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.computerra.ru/84285/promyshlennoe-proizvodstvo-vozvrashhaetsya-v-soedinyonnyie-shtaty/>.

23 Платіжний баланс і зовнішній борг України 2013 рік. - Щоквартальне аналітично-статистичне видання НБУ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=7471977>.

24 Etzioni A. Genetic Fix: the Next Technological Revolution. New York: Macmillan Publishing, 1973. — 276 p.; Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество / В.Л. Иноземцев (пер.с англ.). - М. : Academia, 1999. — 787с.

25 Sorensen Peter Birch. The Case for International Tax Coordination Reconsidered // Economic Policy, October 2000 / Vol. 31, Issue 31. — P. 429-472.

26 Сухоруков А.І. Трансфер економічних криз як причина недосконалих циклів // Стратегічна панорама. — 2004. — №2. — С. 68 — 84.

27 Федосов Е.А. Инновационный путь развития как магистральная мировая тенденция // Вестник РАН. — 2006. - №9. — С.82-94; Одотюк І.В. Технологічна структура промисловості України: реалії та перспективи розвитку / І.В. Одотюк; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. — К., 2009. — 304 с.

Інституціональні аспекти інвестування досліджуються в рамках портфельної теорії і теорії ринку капіталів²⁸. Водночас, існують суттєві перешкоди щодо розвитку інституціонального інвестування в Україні.

Проблеми використання інвестиційного потенціалу регіонів мають вирішуватися на основі реалізації конкурентних переваг регіонів²⁹, раціональної просторової організації виробництва³⁰, кластеризації³¹.

Новизна авторського підходу полягає: в уточненні понятійного апарату з урахуванням особливостей реального інвестування; у визначенні пріоритетів інвестування структурних зрушень у промисловості України; в обґрунтуванні напрямів підвищення рівня інвестиційної безпеки у промисловому комплексі.

Основна частина. Для забезпечення інвестиційної безпеки промислового розвитку України необхідно, насамперед, уточнити трактування і роль таких понять, як інституційне середовище, інвестиційний клімат, інвестиційний потенціал, інвестиційна безпека, реальні інвестиції.

Орієнтуючись на класичне визначення інституцій³², інституційне середовище інвестування слід розуміти, як набір інституцій, що визначають правила координації суб'єктів інвестиційної діяльності. Інвестиційний клімат визначається інституційним середовищем, проте він є характеристикою сукупності політичних, соціальних, правових, фінансово-економічних та інших передумов, за якими оцінюється привабливість інвестування економіки³³. Інвестиційний потенціал - це сукупність

28 Уильям Ф. Шарп, Гордон Дж. Александер, Джеффри В. Бейли. Інвестиції. – М.: Инфра-М, 2003. – 1028 с.

29 Портер Майкл Э. Конкурентоспособность регионов // в кн. Конкуренция: Пер. с англ. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2006. – С. 203-435.

30 Барнз В., Ледебур Л. Нові регіональні економіки. – Пер. з англ. Андрій Пехник. – Львів: Літопис, 2003. – 196 с.

31 Собкевич О. В., Шевченко А. В. Розвиток кластерів як чинник інвестиційно-інноваційного зростання економіки України / Собкевич О. В., Шевченко А. В. // Стратегія розвитку України. – 2011. – № 3. – С. 26-32.

32 Davis L., North D. Institutional Change and American Economic Growth. Cambridge. 1971. — P. 6.

33 Інвестування української економіки: Монографія / За ред.. А.І.Сухокурова – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – С. 43-79; Фоломьев А., Ревазов В. Инвестиционный климат регионов России и пути его улучшения // Вопросы экономики. 1998. №9. С 63.

інвестиційних ресурсів, представлених на інвестиційному ринку, і потенціал їх ефективного використання³⁴.

Інвестиційна безпека держави – це стан інвестування національної економіки, котрий забезпечує її розширене відтворення, раціональну структуру, техніко-технологічний та організаційно-економічний розвиток за умов задоволення екологічних вимог³⁵. Інвестиційна безпека у промисловості має підтримуватися у динамічному режимі на основі техніко-технологічного оновлення підприємств, впровадження прогресивних логістичних систем.

Реальні інвестиції являють собою вкладення грошових, майнових та інтелектуальних ресурсів у реальні матеріальні і нематеріальні активи. Особливого значення при цьому набувають інвестиції у нематеріальні активи тобто інноваційні інвестиції, що сприяють оновленню продукції і технологій³⁶. Реальні інвестиції мають суттєві особливості, насамперед, це відносно тривалий лаг, пов'язаний з іммобілізацією значних коштів на час реалізації проекту, а також ризики старіння вкладених у інвестиційний проект технологій. Реальним інвестиціям у промисловість притаманні такі риси: спрямованість на зростання національного багатства та експортного потенціалу, створення робочих місць; висока частка проектних, будівельно-монтажних робіт і вартості обладнання у складі інвестицій; висока інноваційна ємність. Особливе місце серед прямих реальних інвестицій посідають вкладення типу «greenfield» у нову земельну ділянку промислового призначення

34 Рясков С. Формирование инвестиционного потенциала и оптимизация его использования: региональный аспект: Дис...канд. экон. наук. М. 2000. – 166 с.; Семина, Л. Инвестиционная привлекательность: теоретический аспект / Л. Семина // Вестник Челябинского государственного университета, 2010, №14. С. 17-19.

35 Інвестування української економіки: Монографія / За ред.. А.І.Сухорукова – К.: Національний інститут проблем міжнародної безпеки, 2005. – С. 140-174; Методичні рекомендації щодо оцінки рівня економічної безпеки України/ Національний інститут проблем міжнародної безпеки; За ред.. А.І. Сухорукова. – К.: НІПМБ, 2003. – С. 14-16; Система економічної безпеки держави / Під загальною ред. Сухорукова А.І. / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. - К.: ВД «Стилос», 2009. – С. 114-174.

36 Фостер. Р. Обновление производства: атакующие выигрывают: Пер. с англ./ Общ. ред. и вступ. ст. Данилова-Данильяна. – М.: Прогресс, 1987. – 272 с.

для будівництва комплексу об'єктів разом з комунікаціями «під ключ», що надає можливість отримання синергетичного ефекту і швидкого розвитку виробництва на новому місці³⁷. Проекти «greenfield», насамперед, виникають в разі створення міжнародними компаніями нових підприємств в іншій державі з метою освоєння великих родовищ корисних копалин та налагодження виробництва своєї продукції.

Інвестиційна політика у промисловості України має забезпечувати реіндустріалізацію економіки. На практиці ж загострюються такі загрози, як зменшення частки переробної галузі у реалізованій промисловій продукції; надмірне зношення основних засобів (ОЗ); зменшення частки інвестицій у переробні галузі у загальній структурі інвестицій в основний капітал; нерівномірність інвестиційної активності за видами діяльності та регіонах.

*Ступінь зношеності ОЗ у промисловості за 2005-2010 рр. зріс з 58,2 % до 63,8 %*³⁸. Якщо у добувній галузі цей показник за 2005-2010 рр. зменшився з 49,6 % до 47,8 %, у переробній галузі він зріс з 59,6 % до 67,5 %, у т.ч. у машинобудуванні - з 62,0 % до 84,3 %, виробництві коксу та продуктів нафтопереробки - з 50,2 % до 68,1 %, деревообробці - з 31,9 % до 43,7 %, целюлозно-паперовому виробництві та видавничій сфері - з 46,1 до 51,1 %, хімічній та нафтохімічній галузі - з 63,2 % до 66,8 %. В галузях, орієнтованих на споживчий попит, ступінь зношеності ОЗ дещо зменшився: в легкій промисловості - з 47,0 % до 45,3 %, у харчовій - з 49,8 % до 45,7 %. Знизився цей показник у металургії (з 69,8 % до 59,3 %) та виробництві неметалевої мінеральної продукції (з 53,2 % до 42,7 %).

Суттєвими є коливання інвестиційної активності, тобто відношення інвестицій в основний капітал до обсягу реалізованої продукції (табл. 1.12).

³⁷ Об индустриальных парках – современных промышленных зонах [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://russiaindustrialpark.ru/greenfield>.

³⁸ Промисловість України у 2001-2007 роках, Промисловість України у 2007-2010 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Таблиця 1.12

**Рівень інвестиційної активності у промисловості
України* (відсотків)**

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	9 міс. 2013
Промисловість	7,5	9,0	8,4	7,1	5,5	6,5	9,3	8,7
Добувна	20,9	21,5	19,6	20,7	14,6	16,8	23,5	15,4
Переробна	6,3	8,5	7,3	6,3	4,7	4,7	5,8	5,5
Вироб-во та розподілення електроенергії, газу та води	6,1	5,6	6,7	4,7	3,8	6,8	12,4	15,2

*Розраховано на основі щорічників за 2011, 2012 рр., інформації про обсяги реалізованої промислової продукції за 2001-2013 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Граничне значення показника інвестиційної активності встановлюється на рівні 20 %, проте за останні роки воно є недосяжним.

Надмірною є нерівномірність інвестиційної активності у промислових комплексах регіонів (табл. 1.13) внаслідок відмінностей у якості менеджменту, конкурентних перевагах, фінансовому стані підприємств.

Проблемами інвестиційної безпеки у промисловості України є:

- ***потреба у значних інвестиціях внаслідок надмірного зношення ОЗ, зокрема у галузях, де є потенціал виробництва високотехнологічної продукції;***

- ***зменшення частки інвестування переробної промисловості, зокрема, утримання на низькому рівні інвестицій в основний капітал машинобудування;***

- ***відсутність диверсифікованих оргформ, що здатні до генерування великих проектів, створення замкнених циклів виробництва;***

- ***згортання науково-технологічного потенціалу промисловості, що стримує формування нових технологічних укладів і конкурентних переваг;***

Таблиця 1.13

**Рівень інвестиційної активності у промисловості
за регіонами України* (відсотків)**

	2010	2011	2012	6 міс. 2013
Україна	5,5	6,5	9,3	8,5
АРК	7,5	53,4	51,5	52,3
Вінницька	6,1	8,5	9,6	10,0
Волинська	7,6	7,4	6,4	6,2
Дніпропетровська	4,9	6,0	5,7	4,3
Донецька	3,3	4,6	7,6	6,1
Житомирська	19,6	15,3	7,7	6,3
Закарпатська	9,8	14,3	7,5	7,2
Запорізька	8,9	5,6	5,9	5,3
Івано-Франківська	13,4	5,1	8,8	7,6
Київська	6,7	5,1	17,4	15,4
Кіровоградська	10,8	19,7	8,6	3,8
Луганська	4,7	4,9	6,7	10,4
Львівська	8,2	7,5	8,5	9,2
Миколаївська	8,5	7,7	7,6	16,2
Одеська	4,3	5,4	22,4	24,4
Полтавська	8,3	9,3	7,1	6,6
Рівненська	10,6	7,0	4,8	2,7
Сумська	6,4	6,3	4,6	4,7
Тернопільська	4,3	4,5	7,2	4,5
Харківська	6,2	6,4	4,8	3,7
Херсонська	3,2	10,4	6,0	3,5
Хмельницька	11,5	13,7	4,3	4,0
Черкаська	4,4	4,3	4,6	3,0
Чернівецька	17,8	22,0	4,3	4,2
Чернігівська	5,1	5,6	3,8	4,7
м. Київ	2,1	2,1	29,6	18,7
м. Севастополь	2,8	3,3	8,0	6,2

* “Регіони України”, 2013, частина II; “Капітальні інвестиції в Україні», “Обсяг реалізованої промислової продукції за регіонами” [Електронні ресурси]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

- *обмеженість власних коштів через погіршення фінансового стану підприємств переробних галузей, застосування застарілих норм амортизації;*

- *неефективна бюджетна підтримка промисловості, відсутність стратегії інноваційного розвитку та єдиної класифікації високотехнологічних товарів, що ускладнює визначення пріоритетів підтримки;*

- *нездатність банківського кредитування впливати на реструктуризацію промисловості внаслідок структурних вад кредитування;*

- недостатнє залучення ПП у промисловість, падіння частки ПП у переробну промисловість, зокрема у машинобудування;

- нерозвиненість фінансового лізингу та інститутів спільного інвестування (ICI), невідповідність фінансової звітності інвестиційних компаній міжнародним стандартам, неврегульованість прав міноритарних акціонерів.

Законодавчі акти, що формують інституційне середовище інвестування промисловості, можуть бути розділене на наступні групи:

- базовий закон про інвестиційну діяльність;
- закони щодо іноземного інвестування;
- законодавство щодо інвестиційно-орієнтованих підприємств;
- законодавство щодо фіскального регулювання інвестування;
- законодавство, щодо фінансування інвестиційних процесів;
- законодавство щодо стимулювання інвестиційної діяльності;
- законодавчі акти щодо інноваційного інвестування;
- законодавство щодо взаємозв'язку інвестування та приватизації;
- законодавство щодо управління і організації інвестування;
- законодавство щодо приватно-державного партнерства та форм міжнародної взаємодії в інвестиційній сфері.

Системний аналіз парової бази інвестування свідчить про наявність суттєвих недоліків, що заважають ефективному використанню інвестицій. Недосконалість інституційних засад інвестування в Україні засвідчують: Глобальний індекс конкурентоспроможності; Індекс «Doing Business»; Fitch Ratings; Рейтинг «Moody's Investor Services»; Індекс інвестиційної привабливості; Індекс сприйняття корупції; Глобальний барометр корупції; Звіт про конкурентоспроможність регіонів України; Індекс економічної свободи.

У цілому аналіз стану інвестування промисловості України дозволяє зробити наступні висновки щодо його поліпшення:

1. Світовий ринок інвестицій характеризується конкуренцією за реальні інвестиції, пріоритетним інвестуванням процесів реіндустріалізації і модернізації. Інвестування промисловості України знаходиться у кризі, рейтинги інвестиційної привабливості України засвідчують погіршення захисту прав власності, злиття політичних і бізнесових інтересів, посилення тиску на бізнес, втрату незалежності судової системи.

2. Інституційне середовище інвестиційної діяльності має забезпечити відродження промисловості України шляхом реалізації природних і конкурентних переваг у важливих для країни галузях. Оскільки закон «Про інвестиційну діяльність» неодноразово доповнювався, а вимоги до регулювання інвестицій розосереджені у багатьох документах, доцільно розглянути питання про інтеграція інвестиційного законодавства в рамках Інвестиційного кодексу.

3. Режим іноземного інвестування має вдосконалюватися у напрямку захисту прав інвесторів; законодавчого забезпечення системи страхування інвестицій від некомерційних ризиків, у т.ч. заснування за участі держави страхової компанії і забезпечення її виходу на міжнародні страхові ринки. Для активізації іноземного інвестування у промисловості необхідне: проведення аудиту спеціальних режимів інвестиційної діяльності та уточнення концепції їх застосування.

4. Активізація інвестування у промисловості можлива за умов стабільності податкового режиму. Доцільно опрацювати питання: зниження ставок оподаткування на певний період для високотехнологічних галузей при моніторингу ефективності таких пільг; диференціації ПДВ для мотивації підприємств, що випускають продукцію з високим ступенем доданої вартості; звільнення від оподаткування частини прибутку, яка реінвестується у модернізацію. Фіскальні заходи мають здійснюватися у напрямку протидії відпливу капіталу за рахунок регулювання трансфертного ціноутворення, запобігання вимиванню інвестиційних ресурсів підприємств. Доцільно законодавчо закріпити використання «онлайн»-сервісів для полегшення контролю за справляння податків. Нагальною проблемою є раціоналізація і поетапне підвищення ставок екологічного оподаткування.

5. Законодавство щодо стимулювання інвестиційної діяльності у промисловості за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів має бути переглянуто із врахуванням

необхідності децентралізації податкової системи та мотивації участі в інвестиційній діяльності місцевих органів управління.

6. Потребують вдосконалення правові засади фінансування інвестицій. Бюджетна підтримка має здійснюватися шляхом часткового інвестування інфраструктури, часткового фінансування купівлі прав інтелектуальної власності, переважного надання державних гарантій для проектів, що відповідають державним пріоритетам. Слід переглянути амортизаційну політику у напрямку підвищення норм амортизації та введення амортизаційних премій. З метою активізації залучення інвестицій у промисловість через інструменти фондового ринку необхідно законодавчо встановити вимоги щодо зростання статутного капіталу підприємств, це зумовить потребу в емісії нових акцій, призведе до збільшення кількості акцій промислових підприємств на фондовому ринку України та більш активного перетворення фінансових інвестицій у реальні. Для розширення інвестиційного кредитування промисловості слід запровадити механізми пільгового кредитування проектів із урахуванням пріоритетів модернізації.

7. Держава має сприяти розвитку ІСІ через законодавче закріплення можливості реорганізації корпоративних та пайових фондів шляхом злиття та об'єднання. Слід передбачити можливості стимулювання інвестицій ІСІ у високотехнологічні проекти на ранніх стадіях, закріпити гарантії для інвесторів ІСІ щодо авторських прав в рамках венчурних проектів. Держава має стимулювати впровадження в українських промислових компаніях угод типу «Reverse takeover» (зворотне поглинання), що передбачає купівлю українською компанією іноземної компанії, зареєстрованої в європейській юрисдикції.

8. Законодавство щодо фінансового лізингу має удосконалюватися за рахунок чіткого визначення механізму організації і страхування лізингових операцій, захисту прав лізингодавців та лізингоодержувачів, спрощення логістичних процедур і надання пільг щодо ввезення високотехнологічного обладнання, створення національного фонду сприяння розвитку лізингу.

9. Законодавство щодо індустріальних парків слід вдосконалювати у напрямку врегулювання земельних відносин; визначення статусу керуючих компаній індустріальних парків та їх відносин з підприємствами; збалансування джерел та обов'язків щодо їх підтримки за умов децентралізації бюджетного процесу. Доцільно опрацювати досвід щодо надання пільг у вигляді зниження податку на землю, тимчасового зменшення податку на прибуток, спрощення процедури реєстрації та лі-

цензування підприємств, що здійснюють інвестиційну діяльність на території індустріального парку.

10. Масштабна приватизація промислових підприємств в Україні та розгалужена правова база приватизації не забезпечили інвестиційної активності та повноцінного конкурентного середовища. Законодавче забезпечення приватизаційних процесів має бути переглянуто на основі забезпечення прозорості; встановлення критеріїв і вимог щодо гармонійного поєднання в процесі приватизації інтересів держави, інвесторів, працівників підприємства, територіальних громад і суспільства; підвищення рівня відповідальності за невиконання умов приватизації, насамперед, інвестиційних зобов'язань.

11. Державне програмно-цільове регулювання інвестиційної діяльності має вдосконалюватися у напрямку забезпечення узгодженості та координації різних програм, підвищення відповідальності за концентрацію ресурсів, передбачених для реалізації програм. Доцільно розглянути питання щодо прийняття «Концепції створення кластерів в Україні» та «Національної стратегії формування та розвитку транскордонних кластерів».

12. Державна політика інвестування промисловості має формуватися в рамках державно-приватного партнерства та прозорої системи держзамовлень, щоб забезпечити конкурентоспроможність продукції та формування структур, здатних до ефективного використання інвестицій. Експерти висловлюють думку про те, що поєднання національних інтересів і переваг з інвестиційно-інноваційним потенціалом приватних структур можливе тільки в разі зменшення імперативу публічного права у інституційному регулюванні господарської діяльності і надання підприємцям та інвесторам більшої свободи у рамках приватного права та громадянського суспільства.

1.4 Формування національної системи технічного регулювання у контексті угоди про асоціацію між Україною та ЄС

На сьогодні будь-яка цивілізована країна світу не може існувати без розвинутої системи технічного регулювання, яка б забезпечувала конкурентоспроможність продукції в умовах глобалізації економіки. Розвиток вітчизняної системи технічного регулювання набуває ще більшої актуальності після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, відповідно